

IOAN V. PRENTA

ICOANE ȘI NOTE

DIN CĂLĂTORIE

BUCUREȘTI — CONSTANȚA — CONSTANTINOPOLE

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA MODERNĂ „CULTURA“ SOCIETATE COLECTIVĂ
Str. Câmpineanu, 15. — Telefon 15/64
1913

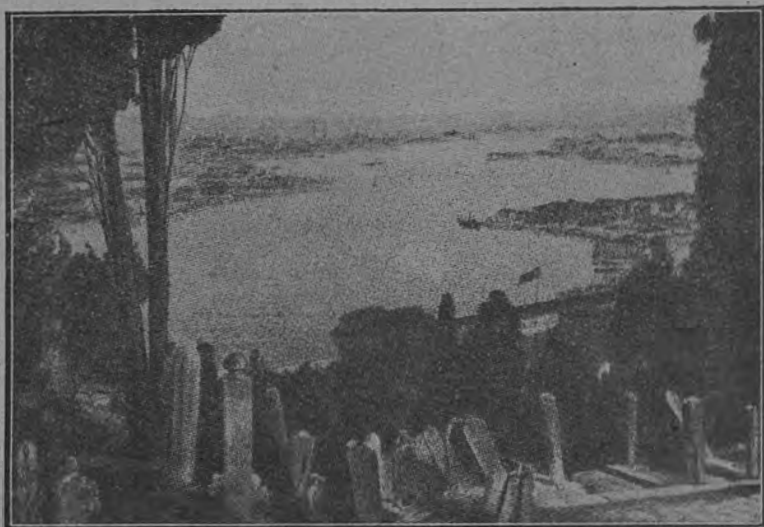
PREȚUL 1 LEU.

IOAN V. PRENTA

ICOANE ȘI NOTE

DIN CĂLĂTORIE

BUCUREȘTI — CONSTANȚA — CONSTANTINOPOLE

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA MODERNĂ „CULTURA“ SOCIETATE COLECTIVĂ

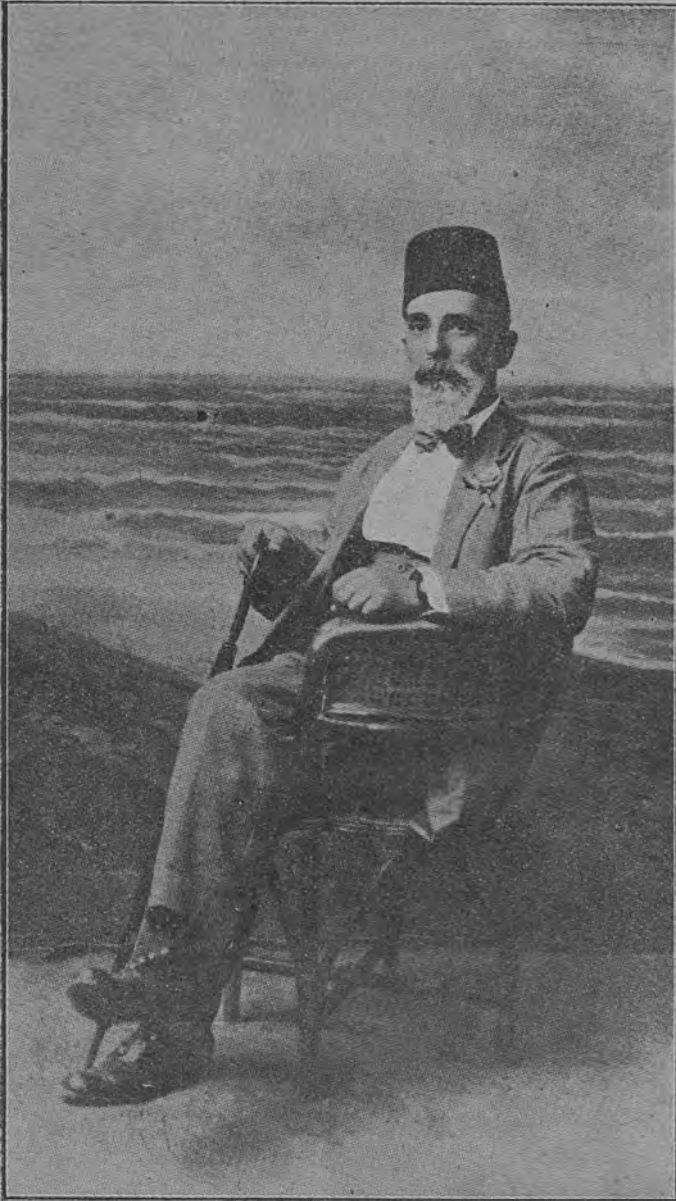
Str. Câmpineanu, 15. — Telefon 15/64

1913

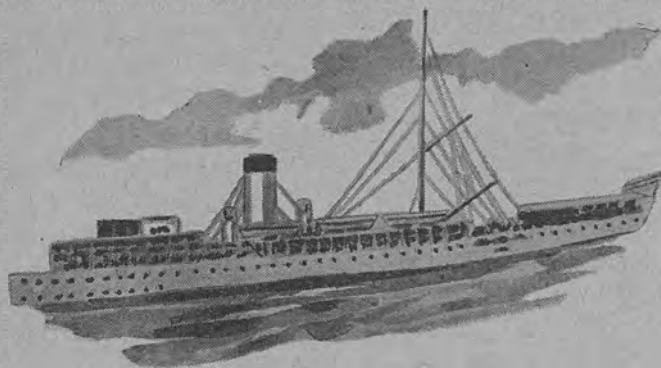
EDITURA AUTORULUI : FUND. TUNARI, No. 20. BUCUREȘTI

Inchinare

*Tuturor martirilor căzuți pentru Macedonia
Luptătorilor Neamului român,
Memoriei neuitatei mele mame.*

ICOANE ȘI NOTE DE CĂLĂTORIE

In vara aceasta, când armata română trecea Dunărea, făcând să rămână împietriți de mirare toți oamenii de seamă ai streinătății, toți ziarștii încercați în ale războiului, oameni cari au văzut și știu cum se biruește într'un război, eu mă hotărâram să fac o mică călătorie până la Constantinopol... și dacă se poate, până în capitala Greciei, Athena. Cu vaporul „*România*“ am ajuns Vineri 12 Iulie 1913 în capitala imperiu'ui otoman. Cu o zi înainte trecusem prin Constanța și rămăsesem mirat că, *cetățenii români*, de origine bulgari și greci și mai cu seamă greci, luau parte cu sufletele la biruința și dezastrul statelor respective și mărturiseau pe față bucuria sau neliniștea lor în mijlocul Constanței, cel mai principal port român. Am voit să

vizitez portul și silozurile, cari ne fac fală în fața streinilor și a trebuit o autorizație specială dela căpitania portului, pe care am căpătat-o de la amabilul d. căpitan-comandor, după ce i-am dat pasportul meu și a văzut cine sunt.

Am rămas uimit, de cele ce am văzut. Silozurile noastre sunt la înălțimea invențiilor celor inai recente și funcționează cu regularitatea unui ceasornic-cronometru, sub conducerea unui domn absolvent al școalei noastre de meserii, căruia i-aduc mulțumiri pentru amabilitatea ce a avut să-mi explice complicatul mecanism al silozurilor. Sunt numai trei în lume: ale noastre, la Genua și la Odesa.

* * *

Ajuns la Constantinopol, primul meu gând fu să caut singur „consulatul Român“, pentru a vedea pe un *aromân*, funcționar acolo și a-i da vești de la un frate al său din București. Tot întrebând și căutând, am ajuns de la Galata la Pera și de acolo ajungând aproape de spitalul francez Henry IV, m'am adresat către doi tineri, ce purtau fes, în franțuzește rugându-i să mă îndrepteze.

Cum eu purtam pe piept tricolorul român împreună cu cocarda „Silistra Noastră, 1913“ unul din tineri mă întrebă dacă sunt român. Am răspuns că da.

— Și noi suntem studenți aromâni la facultatea otomană, zise unul din ei.

— S' mine hiu aromân dit' Bitule, răspunsei eu.

Bucuria noastră fu mare. După ce făcurăm cunoștință și după obicinuitele declarații de nume, mă însoțiră la consulat, apoi unul din ei, având afaceri urgente, ne lăsă pe noi amândoi să hoinărim prin stradele Constantinopolei.

* * *

Pornim spre podul, care leagă cartierul *Pera* cu *Stambul*, pe care îl trecem plătind „un metalic“ de persoană. În drum vedem „Sublima Poartă“, mai multe ministere, frumoasa fântână „Wilhelm II“ cu 4 coloane de marmură neagră, un frumos monument dăruit Constantinopolei de împăratul Germaniei, cu

ocazia călătoriei, ce a făcut acolo; cele 2 coloane egiptene în mijlocul unei grădini superbe și o mică coloană formată din 2 șerpi încolăciți, ale căror capete de aur masiv lipsesc, moscheea *Sultan Valide*, sfânta Sofie și alte geamii din Stambul. Tovarășul meu, un tânăr de 22 ani, cu ochii negri visători, cu fața albă, cu obrajii rumeni, bine legat, cu mușchii viguroși, brun, înalt, bine făcut, tipul ciobanului din Pind (picurar), de o veselie melancolică și modest, rușinos, ca fată mare, îmi dă mereu explicații și-mi servește de cicerone cu o amabilitate de

macedonean, ce nu se poate descri. Pe la 8 ore seara ne ducem la restaurantul „Progres“, unde fac cunoștință cu alți 2 macedoneni, tot așa de gentili și bine-voitori ca și cei dinainte. După masă mergem la o cafenea „*Constitution*“ (Meșruttiel) vis-à-vis de grădina „Petit champ“, unde cânta o fânfara italiană, executând foarte bine opera maestrului Verdi „*Rigoletto*“. La cafenea găsim o numeroasă societate compusă de aromâni, cari toți se grupează în jurul meu, doritori de a auzi și de a cunoaște din graiul meu evenimentele importante ale mobilizării din *Țaramamă*. (Așa numesc macedonenii România liberă). După ce le povestesc elanul cu care flăcăii noștri, toți, au răspuns la chemarea mobilizării împodobiți cu flori, venind cu lăutari până la porțile căzărnilor, în toate orașele, cum din munții Vrancei,

învățătorul bătrân s'a coborât la Focșani cu 300 de flăcăi voynici, aduși cu drapelul tricolor și plecați cu învățătorul în Bulgaria, pentru că a voit să-i însoțească și la război pe aceia, pe care i-a bine-pregătit pentru un asemenea eveniment; după ce le spui dărnicia românului la *rechiziție*, cari dedeau bucuros și din strictul necesar al lor; cum am întâlnit venind de la Slănic-Moldova până la București și din București-Craiova până la Constanța, prin gările ce treceam, pe mândri flăcăi, — armate demne de adevărații strănepoți ai împăraților, ce au stăpânit lumea acum 1800 de ani,—curgând ca șuvoiul râurilor noastre primăvara, spre bătrânul Danubiu, cum pe vagoanele trenurilor erau puse inscripții ca; „*Bacău-Sofia*“ „*Vin tunarii moldoveni*“ „*Vin strănepoții lui Penes Curcanul*“,—„*Fălțiceni-Sofia*“ „*Vitejii coborători ai lui Ștefan-cel-mare*“ și alte multe de acestea; cum în vagoane ședeau alături de soldați și ofițeri tineri abia eșiți de pe băncile școalei; cum în alte vagoane ascultau cum „*un Cobuz*“ zicea voios din fluer, toți împodobiiți cu flori și panglice tricolore, unii având capela înconjurată de verdeață și brad, alții negăsind pânză, făcuseră drapelul de hârtie tricoloră; alții ședeau călare pe tun; iar într'un tren unul doinind duios din frunză, ca un adevărat artist, adunase împrejurul său pe gradați și pe soldați, iar alții avizi de a afla știri, adunau jurnale dela trenul nostru, rupeau foaia în patru și o citeau mâncând-o cu ochii. Imi sorbiau cuvintele din gură ascultătorii mei și în cafenea se făcuse o tăcere religioasă, ca în biserică. Iar eu mă miram în mine de eloquența mea și vorbele nemeșteșugite eșiau limpezi și sonore, curgând ca un râu pe o pașiște smâltată cu flori din bogatele noastre câmpii. Ochii auditorilor mei se umpleau de lacrimi, iar tinerii îmi spuseră, că toți s'au înscris voluntari în armata română; dar așteptau în zadar fericirea de a îmbrăca uniforma soldatului și de a dormi măcar o seară cu pușca românească lângă ei, apărând patria și făcând pe dușmanii noștri să tremure la auzul numelui de român. Și deodată, în mod spontan toți ne scularăm în picioare și strigarăm într'un glas „*Trăiască România*“. Orchestra cânta „*Imnul regal*“ și „*Deșteaptă-te române*“ când intrarăm în „*Bar roumain*“, o cafenea ținută de un român Ionescu din Craiova,

iar noi așezându-ne la masă, ținurăm fie-care câte o cuvântare, urând patriei mume succes în război, iar luptătorilor trimițând fie-care din noi salutul plin de încurajare și recunoștință pentru *făuritorii și apărătorii* coroanei de oțel.

Dintr'un carnet al meu, plin cu nenumărate cugetări de ale fraților macedoneni, „se exală efluviile unui sentiment, care „îmbată sufletul românesc; carnetul e un imn întreg la adresa „*țarei-mame*, dela care așteaptă mare și mult bine, e un suspin la adresa Macedoniei, dată pradă pe mâini străine“.

„Două note se impun mai cu seamă din acel concert de „aspirațiuni și de speranțe: o amărăciune întemeiată pe o profundă convingere la adresa unora din *prietenii* aduși de soartă „în ora actuală, exprimată prin zicătoarea latină: „*graeca fides*, nula fides“ și un dor: *autonomia Macedoniei*“¹⁾.

* * *

După ce intimitatea luă locul entuziasmului spontan, cei mai în vârstă făcură cerc în jurul meu și cu glas domol mă întrebară: *ce vești le aduc din țară, dela cei mari ai noștri cu privire la chestia noastră, a Macedonenilor?*

¹⁾ Vezi „Universul“ No..... din August 1913.

Tăcui câteva momente, penibile și pentru auditori și pentru mine. Căutam să-mi adun gândurile și să formulez în câteva fraze concise, ceea ce știam de acasă.

Spusei că d. doctor T. Shunda, în două întruniri ținute în luna Martie, a pus bazele unei societăți „albano-române“ în urma unei laborioase munci și sacrificii ce făcuse anterior, preconizând un fel de autonomie macedo-albaneză.

Intrunirile au fost mai mult intime, dar pline de entuziasm și peste 50 de inși, cari au luat parte la ele, — printre cari sunt oameni de seamă din România, unii militari de carieră strălucită, alții doctori, farmaciști, avocați, proprietari și comercianți, sunt garanția cea mai evidentă, că cei din țară lucrează spre binele neamului nostru și spre o apropiere cu singurul element înrudit prin limbă și obiceiuri cu noi : albanezii.

Dar oficialitatea, ce zice, ce face ? Ce credem noi cei neoficiali despre căpeteniile puse în fruntea națiunii române, cari sunt datori să conducă destinele poporului ?

Nu mai răspunsei decât cu clișee obicinuite în țară, fiindcă nici noi,—cei din România,— nu prea știam, cum nici cei din capul națiunii nu prea își dădeau bine socoteală în împrejurările grave prin care treceam și care au adus evenimentele anului 1913.

...Și ascultătorii mei rămaseră nedumeriți, cu toate spusele mele că : frații noștri români nu ne vor lăsa pradă în ghiarele dușmanilor noștri de secole, cari au dovedit cea mai crudă barbarie în actualul război... demn de timpurile antice.

Sunt de toată lumea cunoscute notele ce s'au schimbat între guvernul românesc, sârbesc și grecesc și platonicele asigurări date de d. Venizelos, cu privire la școalele și bisericile românești din Epir și o parte a Macedoniei. Pe când oficialitatea greacă promite cea mai largă ospitalitate, jandarmii și autoritățile comit cele mai groaznice nelegiuiri față de pacinica populațiune aromânească și chiar acum după încheierea păcei. Ziarul ce apare în București „Cuvântul“ este o dovadă mai mult despre „sinceritatea“ și „onestitatea“ grecească față de neamul, care le-a adus pacea în Balcani, fără să câștige altceva, decât bucata de pământ ce de drept i se cuvenea de la

1878, (de la congresul din Berlin); iar grecii și sârbii au tăiat fiecare câte o jumătate din frumoasa și vrednica de jale Macedonia.

Cunoscută de toată lumea și încriminările făcute reciproc de bulgari și greci prin reprezentanții lor la congresul de pace din București, că și unii și alții au masacrat, prădat, dat foc și nimicuit sistematic națiunea cea mai pacinică a peninsulei balcanice; aromânii!

Cunoscută de toată lumea și faimoasa telegramă expedită din București,—în timpul congresului,—către M. S. Regele elenilor Constantinos XII. să intervie cu autoritatea Sa, pe lângă *autoritățile* (?) grecești, ca să libereze din închisori pe aromânii închiși și acuzați (?) că au uneltit contra statului elen.

Și se știe de cei inițiați în ce consta această uneltire. În faptul că aromânii își vorbeau între ei dialectul aromânesc, când se întâlneau din întâmplare, sau că au făcut parte din comitele eforturilor românești sub turci.

Voi povesti un fapt petrecut într'un sat ocupat de armatele grecești. Se dăse ordin să se serbeze ocupația localității (*liberarea de sub jugul turcesc*) de către greci prin arborarea drapelului național pe acoperișul fiecărui edificiu și case din localitate. La biserică, unde mai înainte se oficia în limba română, era îngrijitor un paracliser octogenar, demn de respect prin cele 80 de ierni, ce purta în spate. În ziua aceea bătea vântul furios și aplecase steagul din clopotniță, gata să-l doboare.

Trece o patrulă pe acolo și întrebă de ce nu se respectă drapelul elen? Bătrânul foarte respectuos le dă explicația, că are un băiat tânăr, dar e plecat în alt sat după trebuință și îl așteaptă să vie, ca să se urce în clopotniță pentru a lega mai vârtos steagul, pe care el nu l'a putut întări, din cauza bătrânețelor sale.

Căpetenia patrulei îi făcu proces de insultă și-l predete arestat, sub cuvânt că a insultat pavilionul elen. După multă stăruință abia a putut fi scăpat bietul bătrân din ghiarele fiarelor cu chip omenesc, nu însă fără a-l lăsa sărac de ce bruma agonisise într'o viață de om!

Iată ceea ce numesc grecii uneltire contra statului elen.

* * *

Intr'o zi frumoasă, cu cerul senin, pe o vreme dulce, adia zefirul, când vizitai „*Monumentul Libertății*“, unde zac acei cari și-au pierdut viața ca să dea o viață modernă Turciei. Intr'o grădină, afară din oraș, un frumos monument se ridică falnic, ca să arate lumii cum știu tinerii turci să cinstească memoria celor căzuți în lupta pentru libertate.

Tramvaiul electric și autobusul duce pe doritor până aproape de locul sus numit. Apoi ne întorserăm prin „Nișantaș“ și „Şişli“. Văzurăm șirul de cazărmi, școala militară și în apropierea frumoasei grădini „Taxim“, o vastă cazarmă, unde s'au închis cei 30.000 partizani ai vechiului regim. Au fost înconjurați de junii turci, bombardati,—se mai cunoaște locul în zidurile groase, pe unde au pătruns ghiulelele,—și făcuți prizonieri. Ne-am coborât apoi prin cartierul turcesc spre „Dolmabacce“, palatul sultanilor, ce în trecut au făcut să tremure Europa, unde s'au petrecut o mulțime de evenimente tragice și în care acum locuiește un bun bătrân, martir și el al predecesorului său, ce plânge în tăcere, în liniștea pustiului, ce domnește în palat, ingenuchierea puterii musulmane. Prin toate locurile pe unde am trecut palatele, scăldate în auritele raze ale soarelui, păreau cimitire de grădini, locașuri de durere mută, invitatoare (poffitoare) la rugăciune și meditație. Numai la un colț de stradă zăresc un grup de copii, din care se desprinde o fetișcană de vre-o 10 ani cu ochii negri și visători, cu obraji ca trandafirul, cu gurița mică și cu buzele roșcate, făcând să se vază 2 șiraguri de mărgăriture egale, îmi cere zâmbind, arătându-mi cu degetul cocarda „Silistra noastră“. Zăpăcit, uluit, de familiaritatea fetițelor, căci ne înconjurase tot grupul și ne uimea cu gungunitul lor, iar eu nu înțelegeam ce spun, rog pe gentilul meu tovarăș, să le spuie în turcește, că le-ași da bucurios fie-căreia, dacă ași avea mai multe; și în momentul acela îmi părea rău din suflet că la plecare nu cumpărasem mai multe cocarde și nu luasem cel puțin vre-o 20 metri de panglică tricoloră cu mine.

Trecem apoi pe lângă monumentală poartă de marmură de la intrarea oficială a palatului „Dolmabacce“, împodobită cu dantelă de piatră, de un stil superb, intrăm în cartierul „Beşik-

taș“ și ne imbarcăm pe un vaporeș în port, ca să ne întoarcem în Pera. Vaporeșul trece lin pe dinaintea panoramei, ce se desfășoară ca o pânză de cinema. Rând pe rând vedem palate, grădini, cafenele în marginea Bosforului, cimitire înțesate de morminte și o profuziune de chiparoși printre pietre funerare. . Marea, oglindă strălucitoare, de un colorit verde, bătând în albastru, de o limpezime ademenitoare, ne leagănă lin... iar mie mi se pare că visez și întreb pe tovarășul meu dacă suntem deștepți.

* * *

Priveam „cornul de aur“ după malul grădinei „Petit champ“ într’o după amiază. La picioare mi se desfășura un nesfârșit șir de case cu grădini, cimitire cu chiparoși înalți se rostogoleau până în mare, copii tăcuți se jucau printre arborii cu frunzele verzi, iar eu mă uitasem șezând pe o piatră, cu ochii ațintiți spre soarele, care se cobora să se culce în apele verzui ale mării. Aerul era plin de pulbere de aur, în juru-mi tăcerea devenea religioasă. Soarele sărută cu buzele marea perfidă, ce deodată îl înfășura cu undele sale și pieri în adâncul valurilor ei. La orizont, pe cer, o fâșie îngustă, orizontală de nouri mi se arată ochilor oboșiți ca o cetate depărtată, cu turnurile bisericilor de argint aurite, cu palate fermecătoare, strălucind zidurile de marmoră, albe și rozatice, înalte și cu grădini de pomi multicolori. Instinctiv dusei binoclul la ochi și goliciunea adevărului, apropiată ochilor mei îmi răpi iluzia cetății fermecate, ce mă atrăgea spre ea cu atâta ademenire.

Se făcuse seară și felinarele electrice mă deșteptară din visul dulce trăit câteva clipe aievea.

* * *

De la fereastra hotelului în care găzduesc, mi se desfășoară aproape tot malul stâng al „cornului de aur“, cu geamile cu turnuri înalte, ce se desprind ca sulițele roșiorilor în marș, cu palate, cafenele, grădini, vii, toate într’un amestec oriental... iar în mijlocul lor „Patriarchia“ de o culoare respingătoare, un fel de roșu amestecat cu negru, verde, albastru,

toate formând un amalgam unitar neplăcut la vedere. Ghemuită, pare ca un călugăr ce stă la pândă, gata să apuce prada, ca păianjenul în pânza sa. Istoria țării române în veacul al 18-lea este martora vie a suferințelor îndurate de întreg poporul nostru îndelung răbdător și a toate primitor. Domnitorii fanarioți, ce primeau tronul cumpărând pe vizir, considerau țările dunărene ca pe o moșie luată în arendă și storceau din ele și ultima vlagă; iar biet român săracul, lua în disperare calea codrului verde, frate cu românul, ca uniți amândoi să-și răzbune neamul de necinstea adușă țării prin nelegiuirea hienelor ce invadase până și cimitirile noastre. Și astăzi au mai rămas obiceiurile fanariote printre noi și „bizantismul“ este un cuvânt ce desemnează fapta urâtă comisă de moștenitorii aceloră din veacul trecut, pe care i-a gonit un domn român, ajutat de vitejii panduri.

Oare veni-va încă odată vremea de plivit moșia și de curățat ghimpii scuturați după zdrențele fanarioților din frumoasa și mănoasa noastră, falnica și mult îndurătoarea moșie, ce se numește : România ?

Priveam ceasuri întregi tabloul viu dinaintea mea, iar istoria neamului meu se desfășura vie în minte ca o amintire recentă din viața mea; și ca o pânză, ce se schimbă la cinematograful, vedeam în depărtare progresul făcut de vitejii fiicăi ai neamului, vedeam cu ochii minții legiaonele de ostași falnice, pășind majestos spre cucerirea idealului întrevăzut prin instinct de masele populare, conștiente de menirea lor. Și adormiam un somn dulce legănat de visuri dătătoare de speranță și noroc, visuri, ce la toți doresc din adâncul sufletului, cu toată puterea dorinței ce au alcătuit în mine scriitorii și povestitorii neamului nostru, poeți și prozatori, muzicanți și artiști mari români, printre marii luptători, ce și nouă ne-a hărăzit soarta ca oricărei națiuni viteze.

* * *

Intr'o zi după amiazi pornim spre Sтамbul ca să vizităm „Aghia Sofia“ (Așa o numesc și Turcii „Sfânta Sofie“).

Intrăm în geamie, după ce ne-am descălțat de ghete. Tot

interiorul este așternut cu rogojini de o țesătură deosebită semănând cu covoare. Porți mari, 'nalte la intrare; 2 mari fântâni cu apă limpede ca cristalul, unde credincioșii fac abluțiuni. (Se spală pe mâini și pe picioare înainte de rugăciune). Un străin ne taie calea abia târând papucii încălțați peste ghetetele lui, precedat de un cicerone plătit, care mormăie într'o franțuzească de neînțeles, lucruri fără importanță și învățate papagalicește. Răcoarea mă invită să-mi pui ghetetele și umbrela într'un fel de șanț ce desparte încăperea în mai multe părți și să mă așez lângă credincioșii, cari ascultau cu evlavie, cum un hoga cu glasul argintiu de tenor dramatic recitează versuri din coran pe de rost, stând jos, cu plepele ochilor plecate, că mi s'a părut de-ocamdată lipsit de vederi, atât de tristă îi era atitudinea. Apoi de-odată ridică ochii și mă privi adânc, ca și cum ghicise un ghiaur, cu toate că aveam un fes pe cap și nu mă deosebeam întru nimic de ceilalți credincioși. Văzându-mă cât eram de absorbit în contemplație, privirea ochilor săi deveni blajină și cu o încurajare pornită din privirea lui, își lasă iarăși plepele mari peste ochii negri, continuând a psalmodia târăgânând pe nas versuri, cari dacă le-ași fi înțeles, m'ar fi făcut să lacrămez atâta tristeță se exala din vocea lui aspră-dulce. Un copil de vreo 12 citea dintr'o carte în acelaș timp șezând lângă hoga și legănându-se ușor înainte și înapoi. Mă lăsai furat de farmecul, ce exala monotonia hoga și când cu toții se sculară ca să înainteze spre altar, mă furișai pe nesimțite dintre ei și mă dusei în cealaltă parte unde tânărul meu tovarăși mă aștepta.

Vizitarăm tot interiorul pornind spre ușe. În fund la dreapta pe un zid de sprijin se vede o mână întipărită care se zice că este a unui disperat ce a ajuns până la o înălțime de aproape 10 metri suindu-se pe cadavre și în neputință de a se sui mai sus, s'a rezimat cu palma de zidul de piatră și fiind sfânt, prin martiriul ce suferea, mâna sa a rămas întipărită acolo. Vis-à-vis, într'o coloană, o gaură este astupată cu plumb topit. Legenda spune că plumbul topit este rămas dela potcoava calului cu care sultanul Mahomet II (Elfatih), cuceritorul, a intrat în biserică. (Sfânta Sofia e o bijuterie de arhitectură bizantină,

și a servit înaintea invaziunii turcești, ca locaș de închinăciune creștinilor).

La eșire, vedem pe un soldat turc, cum după ce și-a spălat rana piciorului cu apă rece de izvor, se căznește ca să și-o panseze cu o alifie ce o are la dânsul și pe care o întinde cu degetul pe scamă. Intr'o fîridă un credincios, doarme și sforăe ca

la hotel imperial. La eșirea din geamie copiii sdrențuroși, cerșetori, ne răpesc aproape gologanii ce le dăm, iar o biată femeie, ne bine-cuvintează pe turcește.

Când am eșit, la o cafenea din piața *Sfânta Sofia*, făcui cunoștință cu un profesor de turcește, dela liceul francez Saint Benoît din Constantinople, un june turc, student la facultatea otomană, căruia îi spusei, că am citit cartea lui Pierre

Loti, „Turquie Agonisante“ și am rămas uimit de ororile comise în numele crucei de către poporul, care în războiul actual s'a arătat mai barbar, de cât hoardele barbare, ce au năvălit în Europa prin evul mediu...

Armata bulgară, — pe lângă alte multe crime și mutilări, comise în dauna turcilor, a evreilor și a creștinilor greci și bulgari catolici, tăia mânuțele copiilor din brațele mamelor și le atârnau de gât în locul cruciulițelor, ce poartă de obicei țărani, (amulettes).

Unui ofițer turc prins i-au dat drumul, să se întoarcă în tabăra turcească, fără urechi, fără nas, fără buze și fără limbă...

Ii spusei junelui profesor că n'am putut citi un capitol întreg din cartea sus numită, căci lacrimile îmi veneau în ochi și plânsul nu-mi dădea răgaz, decât a doua zi, să încep din nou...

Mi-a strâns mâna cu căldură și am priceput cu Turcia întregă îmi mulțumea pentru compătimirea, ce mi-a însuflat duiosul, mare scriitor, evocator de melancolie, Pierre Loti.

Am plecat tus trei și în drum ne arată un cartier întreg prefăcut în ruină încă de acum un an, — peste 1000 de case arse, de o tristeță sfâșietoare și ne părăsi, ca să vadă o locuință, ce închiriasse cu mare greutate, din cauza lipsei de case în Stambul

* * *

Intorși la cafenea, dela restaurant unde luam masa, po-vestii următoarele. Prin Iunie mă aflu la băile Slanic-Moldova din țară. Cum eu nu-mi ascundeam origina mea macedoneană, de câte ori treceam granița în Austro-Ungaria cu câte cineva, vorbeam și întrețineam pe însoțitorii mei despre ororile greco-bulgărești în războiul ce avea loc. Un învățător din jud. Botoșani, îmi arată seara în parc pe un tânăr de vr'o 23 ani, foarte simpatic, cu privirea melancolică, cu ochii vii. Mi se recomandă macedonean, de fel din *Meglenia* satul *Oșani*. Imi istorisi cum Grecii intrând în satul lor, s'au dus și în casa unde locuia mama lui cu un frate și la întrebarea lor, unde îi este feciorul mai mare, dânsa răspunse, că a plecat, nu știe unde. Un bandit îmbrăcat în uniformă de soldat grec se desfăcu dintre soldați și spuse că fiul cel mai mare al nenorocitei bătrâne, este contabil într'un oraș din Dobrogea Română.

Atunci tăbărără pe bătrână și lungind-o jos, au bătut-o la falangă (peste tălpile picioarelor) cu vergi de fier timp de două zile, răcnind la ea: de ce și-a lăsat fiul să plece în România? *Nu știa că la venirea grecilor, va trebui să se facă soldat elen, ca să scape pe creștini de sub jugul barbarilor turci???*

Și au bătut-o astfel până ce biata femeie și-a dat sufletul în chinurile cele mai groaznice. Despre fiul al doilea nu se știe nici până acum, unde este. Numai o fiică în etate de 12 ani, care se afla la Bitolia la școală, a venit la frate-său în Dobrogea. Și ochii tânărului se umplură lacrimi.

M'am despărțit de el în gara Mărășești în seara zilei de 22 Iunie, el se ducea la mobilizare în Galați, la batalionul 7 vânători, iar eu la Focșani.

L'am revăzut întors din război, împreună cu ceilalți volun-

Vederea Stambulului în timpul nopții.

tari macedoneni, care au făcut parte din batalionul 7 vânători în campania ocupării cadrilaterului.

Am vorbit și cu d. locotenent-colonel de stat-major, comandantul batalionului, care se mândrește cu origina macedoneană, tatăl și mama d-lui fiind născuți în *Ochrida*. M'a umplut de o demnă mândrie cuvintele de laudă aduse ostașilor săi și am vărsat lacrimi de recunoștință, când ostașii mi-au povestit părinteasca îngrijire ce au avut în timpul mobilizării dela șeful și adevăratul lor părinte.

* * *

Intr'o zi de Duminecă, mă aflam singur într'o lăptărie cochet mobilată, cu zidurile tapisate cu oglinzi și-mi sorbiam liniștit laptele, silindu-mă să vorbesc cu patronul și băeții din prăvălie limba albareză. Trebuie să amintesc aci, că de când trupele compuse în mare parte din albanezi, s'au încercat să dea lovitură junilor-turci pentru reintronarea vechiului regim, albanezii nu sunt bine-văzuți la Constantinopole. Și e greu să-i faci să-și vorbească limba lor natală.

Dar eu uzam de un truc. Mă recomandam ca macedonean locuitor în România, — aveam în piept cocarda „Silistra noastră 1913“. În mijlocul cocardei, pe un drapel tricolor imaginea Majestății Sale, Regele României, Carol I, iar dedesubt o fundă formată din tricolorul național românesc. Și spuneam că știu albanezește dela tata. Imdată albanezii deveneau guralivi și mă întrebau, de unde era tatăl meu. Eu le povesteam, că tata se născuse în satul *Starova*, din vilaetul *Dibra*, ce se află în Albania. Și conversația urma a lua caracterul intim.

Intră un domn, elegant îmbrăcat, se așează la masă alături de mine și mă întrebă, în grecește dacă sunt *rumun*, și unde locuiesc în România!

Îi răspund că sunt funcționar în București de 26 de ani.

Atunci grecul (fanariot) ridică tonul și mă întrebă : de ce nu permitem noi românii, grecilor, cari nu ne cunosc limba, să și-o vorbească pe a lor.

Răspund că plecând din București am trecut pentru întâia oară prin Constanța și am rămas uimit de felurile limbi, ce

se vorbiau acolo, fără să mai pun la socoteală că pe marginea Dunărei, în principalele noastre porturi, ca Brăila și Galați se vorbește foarte mult grecește. Chiar eu am învățat să vorbesc grecește în Oltenița, dela copiii de greci, veniți acolo din Grecia, cari nu știau altă limbă și noi românii jucându-ne cu ei le-am furat limba; însă ei nu parveniau nici odată să zică românește: Aruneai rețevei de tei pe miriște de mei! sau bou breaz, bârlobreaz...

Grecul îmi spune, că a avut un prieten, care i-a povestit, că fiind numit de patriarhie psalt (cântăreț în strană) la biserica grecească din Constanța, când se ducea în piață și vorbea grecește negustorilor de acolo, ei îl injurau pe românește.

Se poate îi spun, dar în România noi am învățat să injurăm dela grecii fanarioți și apoi nu e tot una a injura pe un străin, cu a măcelări, a schingiui pe autochtoni, siluindu-le copilele și necinstind femeile și mamele noastre, cum au făcut grecii prin satele și orașele din Macedonia locuite de pașnici cetățeni, cari vorbeau românește.

De odată grecul se sculă dela masă, roșu la obraz și porni spre mine înarmat cu lingurița cu care își consumase o farfurie de iaurt. Și m'ar fi strâns de gât, dacă eu aș fi stat cu mâinele în buzunare...

Spre norocul meu și spre a evita o ciocnire între noi, patronul și cu doi tineri, ce serveau în lăptărie, se puseră între noi și adresându-se grecului în turcește, îl făcură să înțeleagă că împărtășesc în totul părerea mea. Grecul eși furios, după ce plăti și din stradă, depărtându-se îi auziam bombănind.

Am eșit și eu imediat după el, hotărât să i aplic numai 2 pumni românești, dar el mai iute de picioare oștersese, făcându-se nevăzut după o cotitură.

* * *

Ne scularăm de dimineață preparându-ne de plecare spre insulele *Prinkipo*, *Halki*, *Antigoni* și *Proti*. Vaporașul ne aștepta sub presiune, când ne imbarcarăm. Pe un cer senin, de un albastru clar, soarele magnific, răspândea razele sale, cari

se topeau în marea limpede verzue; iar rechinii se jucau ca niște copilași, apărând la suprafață și dispărând. Muețele (pasări de mare) sburau pe lângă vapoaraș făcându-i escortă. Lume multă și felurită, mai mult veselă decât tristă, se imbarca și debarca din diferite porturi semănate pe coastele Europei și ale Asiei, ambele maluri ale Bosforului.

Pe bancă, lângă mine, stau în grup câteva dame. Guraliv eu intru în vorbă cu ele mângâind o fetiță de vr'o zece ani, ce-și uitase sacul de voiaj pe măsuța de acasă, în graba de a veni la port și de a ajunge mai repede la ținta călătoriei sale.

Vis-à-vis două englezoaice elegante gungunesc cu un cavaler scos ca din cutie, toți în haine de vară, de culoare albă; rād și iar gungunesc. Mă silesc să înțeleg ceva, dar în zadar. Dinții mari, ai uneia din cele două, gurița roșie ca focul mi-a trage admirația... pe când copilița mă întreabă, dacă rād de ea domnișoarele din față. Bărbații se apropie de mine și se silesc să citească inscripția de pe coardă. Unii reușesc, mai cu seamă evreii spanioli, chiar înțeleg. Vine un armean dintr'un sat de pe marginea Dunărei, cetățean român, care îmi spune într'o românească ca vai de lume că și el e român.

Eu crezând că își bate joc de mine îi ripostez, că nu știe bine românește, cum se cade. La mine rumun, zice el, arătându-mi pasportul cu marca țării. Și într'adevăr, citește sub un nume armenesc: „*cetățean român*“.

Imi explică că are o soră măritată în insula *Proti*; că cumnatul său e bogat, că el are o prăvălie în satul Dobrogean și'mi arată în depărtare, o casă cu grădini, care aparține soră-si.

După ce vaporul acostează la Haidar Pașa, unde este gara liniei ferate ce străbate Anatolia, un monument de arhitectură cu patru etaje, cu săli largi, pardosite cu marmură și zidurile strălucind de marmură colorată; la Kadı Kheoi, unde se află facultatea de medicină și alte înalte școli turcești; la Moda, localitate climaterică și balneară, locuită în mare parte de englezi, cu vile superbe, cu grădini încântătoare suprapuse, în formă de amfiteatru, iar în dreptul băilor, sus pe deal, o grădină cu bufet, cu fel de fel de băuturi dulci și răcoritoare, având o vedere splendidă în spre mare, de unde se vede un mic promontoriu, iarăși locul de plimbare al cetățenilor Constantinopolei, cu multe mese până în apropierea mării, multe felinare presărate printre mese, unde să tot stai, să privești marea, sorbind *șerbetul* și să uiți că trăești...

După vr'o 2 ceasuri acostăm la Proti, mică insulă despărțită de celelalte trei prin câte un braț de mare.

Aceleași dar variate căsuțe cochete înconjurate de grădini cu pomi de fel de fel de varietăți, flori multe în multe culori, drumuri șerpuind în sus ca niște panglici, ce împodobesc în zile de sărbătoare pe fete la horă; câte o casă mai de seamă, pe înălțime, par a strejui pe cele mai mici.

Trecem la Antigoni, unde o cafenea, are terasă chiar pe mare și lumea privește la vaporeșul nostru dela 20 de pași depărtare, se aude chiar ce vorbesc; apoi la Halchi și după vr'o câteva ore debarcam pe un cheiu de piatră lung în mare, la insula Princhipo. Asinii frumos împodobiți, ne așteaptă gata să ne urce pe vârful insulei; trăsuri aproape elegante stau înșiruite. În fața portului un restaurant de mâna întâi este prima

noastră stațiune. Ni se servește delicioase mâncări : aghinare, pilaf, compot de fructe proaspăte și un vin minunat.

După ce ne asigurăm stomacurile, cumpărăm cărți postale ilustrate pe care le expediez : la București, Craiova, Focșani Giurgiu și Bârlad ; pornim la deal urcând *per pedes apostolorum* ca la *Sinaia*, printre vile de marmoră, cochete, grădini cu portocali, lămâi, smochini, migdali și măslini... când de odată o ploae torențială, venită ca din senin, vine să ne strice cheful preumblărei noastre.

Suntem invitați foarte politicos de un tânăr să ne adăpostim pe veranda unei vile. După 20 de minute ploaia stătu și nourii se risipiră ; soarele surădea, apa curgea în șanțuri largi ; iar noi ne urmăm drumul până la mănăstirea din vârful muntelui și apoi până la „*Orfanotrofion*“ (azil pentru orfani) al Patriarhiei. Ne coborâm apoi printre grădini cu smochini, portocali, lămâi, măslini și flori multe, o profuziune ; aerul curățit prin ploaie ne pătrundea cu putere în plămâni, iar noi veseli râdeam, glumeam și făceam planuri.

Prietenul meu mă invită pe mine și alți români din România să venim la vara viitoare în munții Pindului, acasă la el, ca să vedem poziții frumoase și să auzim cântece aromânești.

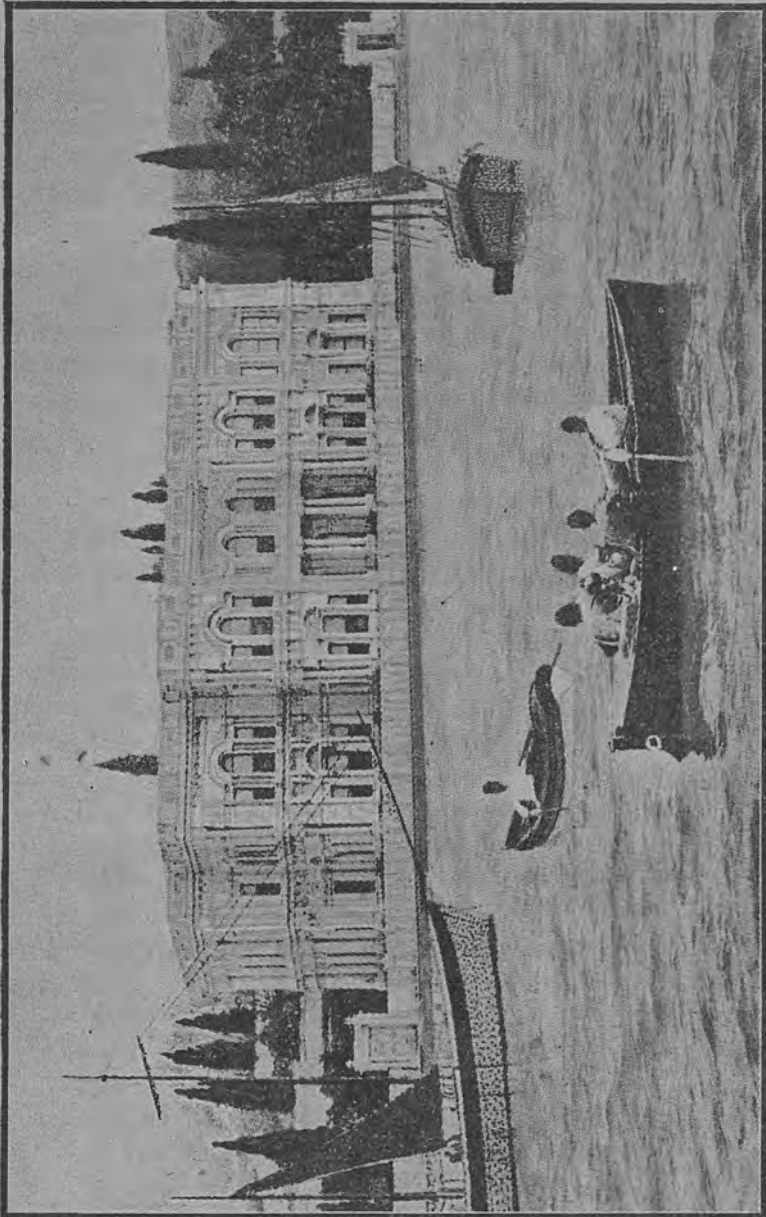
În coborâre întâlnim un bătrân albanez de 75 de ani robust încă, săpând un fel de groapă în pământul pietros, pentru a aduna apa de ploaie, căci insula e lipsită de izvoare. Intrăm cu el în vorbă și la fiecare frasă mă numea „*bei-mu!*“ I-am explicat că nu sunt *bei*.

Dar el nu m'a crezut. Atunci eu fac semnul crucei asupra mea. Rămăsese bietul octogenar înmărmurit. Totuși zicea : dacă n'ai fi făcut cruce!... și se uita într'una la barba mea, — ași fi jurat, că ești turc ! Prea ai înfățișare de *bei!*

După 6 ore de umbrelt reintrăm în port, ne imbarcăm și ne reîntorcem la Constantinopole.

* * *

Seara la cafenea discutăm cu toată colonia despre evenimentele războiului, ce isbucnise între aliați, Bulgaro-Sârbo-Grec.

Palatul Dolma-Bagce.

Unul povestește cruzimile grecești, când un grec ce se brodisese mai aproape de noi, ripostă, că aducem calomniile poporului grecesc. Ca unul ne ridicarăm cu toții și unul dintre noi spuse tare: națiunile balcanice s'au aliat pentru liberarea fraților; în urmă s'au încăerat între ele și au desfășurat cruzimi, mai cu seamă grecii, asupra mult blândului popor aromânesc, incendiând sate, omorând și asasinând mișelește pe bătrâni, femei și copii într'un mod revoltător, cum nu făceau barbarii cei mai sălbatici; și dacă cineva va contesta acestea, să-i spuie „hagiul”—un refugiat aromân din mijlocul nostru, — ce a suferit dela armata greacă, numai pentru că purta numele de *Niculescu*. Ca prin farmec grecii fugiră unul câte unul din catenea și rămaserăm numai noi, români.

* * *

Vaporul S. M. R. „*România*” ne făcând curse decât până la Constantinopole, am renunțat a mă duce la *Athens*, în urma insistențelor puse de aromâni, ca să nu mă aventurez printr'o țară rău-voitoare românilor și într'o Sâmbătă după amiază, mă reîmbarcai, ca să mă întorc acasă.

Pe vaporul *România* mă simțeam în țara mea și numai puteam de bucurie. Făcui cunoștință la plecare cu un domn doctor, cunoscut destul în colonia aromânească, care lipsise cât am fost eu acolo. Vaporul părăsi țărmlul și un ceas întreg nu mă deslipii de marginea vaporului cu batista în mână. Ochii îmi lăcrămau de recunoștință și de primirea frățească, cu care m'au îmbrățișat ai mei, de care mă despărțea acum marea! În urmă m'am liniștit; luasem cu mine suveniru neuitate: aveam în buzunar „*Carnetul*” cu scânteri de patriotism și mă despărțeam de *iubiții mei frați*, cu legătura de a ne scrie și din acestea s'a iscat o corespondență ce urmează și acum între noi.

La întoarcere făcui cunoștință cu domnul comandant al vasului, amabil și bine-voitor ca un părinte, fiindcă eu îl confundam după nume cu un vechi cunoscut al meu dela Botoșani.

În clasa III auzii vociferând și mă coborâi în năuntru să văz, ce s'a întâmplat. Pe velințe ședeau turci cu cadâne, copii, bătrâni și tineri, liniștiți sorbeau din feligene aromatica cafea,

iar lângă scară un individ de vr'o 45—50 ani, mecanic la C. F. R. în Constanța, de origină grec, dar acum cetățean român, sbiera către un nenorocit aromân slăbit de teroare, care povestea altor ascultători suferințele lui; însă grecului îi sărise țandăra, căci vorbea rău de greci povestitorul.

— „Spune mințuni, *cuțovlahul*; nu e adivarato; grecii nu sinto varvari, răcnea ca scos din fire, *cetățeanul român*. Atunci coborâi ultima treaptă și răspunsei: adevărat fraților! Ce spune nenorocitul acesta e numai o palidă icoană a barbariilor comise de *greci*. Și dacă e cineva care să mă contrazică, îi voi dovedi că nu are dreptate. *Cetățeanul* atunci se adresează mie. (Mă văzuse vorbind cu comandantul vasului). Aistia vin la Rumunia, cu mințunia și se plângo că au suferito pagube dela greci, ma nu este adivarato, — că *cuțovlahii* sinto minținosii. Ii pui mâna pe piept și scuturându-l cu putere îl trântesc jos, zicându-i: „Mă grecule, și aici pe pământ românesc nu te astâmperi. Dacă ești *cetățean român*, apoi prin fraudă ai intrat pe poarta cetățeniei și să nu mai crăcnești, că îți vorbește acum un macedonean! Dacă mai insulți poporul aromânesc, te dau în judecata opiniei publice și te gonesc cu rușine din ospitaliera țară românească.—A intrat în gaură de șarpe canalia și până la Constanța nu l'am mai văzut.

* * *

Numai în urma călătoriei mele la Constantinopol am înțeles durerea mamei, când, copil fiind, mă lua în brațe, mă săruta și legănându-mă cânta cântece din țara ei, *Macedonia* și refrenul „Cherim aua tu Vlăhie, lai hiliu, cherim“... se repeta la fiecare strofă. *Era durerea femeiei aromâne, era vocea neamului întreg*, încheată în aceste 7 cuvinte: „Cherim aua tu Vlăhie, lai hiliu, cherim“... (Ne pierdem pe aici, copilul meu, ne pierdem...)

Căci bărbații în afacerile lor, în contact cu mulțimea de aici, contractează și vițuri, iar femeia stând în casă, ocupată cu gospodăria și creșterea copiilor, abia dacă ese Dumineca la biserică; și *femeia aromână* fiind conservatoare a obiceiurilor, ne-a păstrat neatinsă limba și datinele în decursul a 2000 de

ani. Și de aceea am văzut multe mame aromânce murind cu nostalgia altor țărâhuri, a locului lor părăsit și nemai revăzut...

Câte mame, cari au rămas acolo, nu s'au stins de dorul de a-și mai vedea odată copilul!..

București, 27 August 1913.

CITIȚI ZIARUL

„AROMÂNUL“

Dacă doriți să cunoașteți SITUAȚIA BALCANICĂ și în special chestiunea românilor-macedoneni.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

BUCUREȘTI. — STRADA PĂTRAȘCU-VODĂ, No. 3. — BUCUREȘTI.

www.ziuaconstanta.ro

ICOANE SI NOTE DIN C/

UNU86103 25.00 Lei

